

Κεφάλαιο 1

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

1. Εισαγωγή

Όταν σχεδιάζετε τα μαθήματά σας, θα πρέπει να έχετε μια σαφή εικόνα σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες μάθησης τόσο στην τάξη ως σύνολο αλλά και μεταξύ μεμονωμένων μαθητών. Είναι σημαντικό να κατανοούμε τα παιδιά και τις διαφορές τους: το εύρος της διαφοράς στις δεξιότητες και τις ικανότητές τους, τα ισχυρά τους σημεία και τις αδυναμίες τους, τις πεποιθήσεις τους, τις στάσεις και τα ενδιαφέροντά τους.

Από τη μία πλευρά, θα αποσαφηνίσετε τις συνθήκες μάθησης σε μια τάξη από την άποψη των διδακτικών στόχων που έχετε κατά νου. Από την άλλη πλευρά, κατά την επιλογή των στόχων και των θεμάτων, θα βασιστείτε σε όσα γνωρίζετε για τα χαρακτηριστικά του κάθε παιδιού και ολόκληρης της τάξης.

Με τον προσδιορισμό των συνθηκών της μάθησης θα έχετε ολοκληρώσει το πρώτο μέρος των προκαταρκτικών διευκρινίσεων. Στον περαιτέρω προγραμματισμό σας, θα πρέπει επίσης να λάβετε υπόψη τις γενικές συνθήκες υπό τις οποίες θα διδάξετε. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάτε τις δικές σας δεξιότητες διδασκαλίας. Και αυτό για να εξασφαλίσετε ότι θα κάνετε αποτελεσματική χρήση τους, και θα τις αναπτύξετε περαιτέρω χωρίς να θέτετε υπερβολικές απαιτήσεις στον εαυτό σας όσον αφορά στη διδακτική σας εργασία.

Στην αρχή αυτού του κεφαλαίου θα βρείτε βασικά ερωτήματα και φακέλους εργασίας που μπορούν να χρησιμοποιηθούν όποτε χρειάζεται.

2. Αντικείμενα εργασίας και βασικά ερωτήματα για τις συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

2.1 Αντικείμενο εργασίας

Στην αρχή αυτού του κεφαλαίου θα βρείτε τα βασικά ερωτήματα. Οι επόμενες ερωτήσεις για τον αυτοέλεγχό σας προσφέρουν μια πιο λεπτομερή προσέγγιση στις διαφορετικές πτυχές των συνθηκών μάθησης.

2.2 Βασικά ερωτήματα

- Τι γνώσεις και δεξιότητες κατέχουν ήδη οι μαθητές;
- Τι γνώσεις και δεξιότητες κατέχω εγώ;
- Ποιες εξωτερικές συνθήκες πρέπει να γνωρίζω;
- Τι γνωρίζω για τους μαθητές ως άτομα;
- Ποιες γνώσεις και πληροφορίες πρέπει να διαθέτουν οι μαθητές για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τον νέο στόχο μπροστά τους;
- Αναφορικά με το νέο θέμα, τι (εκ των προτέρων) πληροφόρηση, δεξιότητες και εμπειρία έχουν ήδη αποκτήσει οι μαθητές; Τι είναι νέο γι' αυτούς, τι είναι επανάληψη, τι είναι απαραίτητο και τι είναι συμπληρωματικό;
- Ποιες τεχνικές εργασίας και μάθησης μπορώ να περιμένω από τους μαθητές να αποκτήσουν, και τι

εμπειρία έχουν σε σχέση με διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας και μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης;

- Ποιες θετικές ή αρνητικές στάσεις, συνήθειες, προκαταλήψεις ή πεποιθήσεις μπορεί ή πρέπει να περιμένω να συναντήσω;
- Πώς μπορώ να ξεπεράσω μαθησιακές δυσκολίες, μαθησιακά εμπόδια και αντίσταση κατά της μάθησης;
- Έχω εξετάσει επαρκώς την προθυμία των παιδιών να μαθαίνουν, τη συναισθηματική τους κατάσταση, την ανταπόκρισή τους, τις μαθησιακές τους ανάγκες, τις προσδοκίες τους, τα ενδιαφέροντά τους, τις δραστηριότητές του ελεύθερου χρόνου τους και τις συνθήκες διαβίωσής τους;
- Ποιες κοινωνικο-πολιτισμικές συνθήκες και επιρροές, και ποια συστήματα υποστήριξης είναι σημαντικά για τις εργασίες στην τάξη; Ποιος είναι ο ρόλος που παίζουν οι γονείς, τα αδέρφια, οι συμμαθητές ή άλλοι ψυχολογικά σημαντικοί άνθρωποι;

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 1: Πώς να λάβω υπόψη μου τις δεξιότητες και τις γνώσεις των μαθητών

- Τι γνωρίζω για την τάξη;
- Ποια χαρακτηριστικά της τάξης πρέπει να λάβω υπόψη μου και να ανταποκριθώ σε αυτά;
- Πώς θέλω, ή πώς πρέπει να ηγηθώ της τάξης (επικοινωνία, κοινωνική συμπεριφορά, διαταραγμένες σχέσεις, κ.λπ.);
- Ποια είναι η ατμόσφαιρα στην τάξη (εξελίξεις στην ομάδα, δεσμοί φιλίας, ξένοι, κλπ.);
- Ποιες συμβάσεις πρέπει να τηρούνται (γλώσσα, καθήκοντα, διάταξη καθισμάτων, κανόνες κοινωνικής αλληλεπίδρασης, τελετουργίες, ειδικές εκδηλώσεις, τελετές και πάρτυ, κ.λπ.);
- Ποιο είναι το μέγεθος της τάξης, και ποια είναι η δομή της (φύλο, πολυπολιτισμική ετερότητα, κ.λπ.);

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 2: Πώς να λάβω υπόψη μου τις διδακτικές μου δεξιότητες και τις γνώσεις μου

- Τι γενική εμπειρία, δεξιότητες και γνώσεις έχω;
- Σε ποιο βαθμό είναι ελλειπείς οι γνώσεις μου – αναφορικά με το περιεχόμενο και το αντικείμενο, τους στόχους, τις κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας και τις διαδικασίες μάθησης;
- Σε ποιους τομείς επιθυμώ να μάθω περισσότερα για τον εαυτό μου (γνώσεις, μεθόδους διδασκαλίας, επαγγελματικές δεξιότητες, προσωπικά προσόντα, ρουτίνα, κλπ.);
- Ποια έννοια της ανθρώπινης φύσης χρησιμεύει ως γενική κατευθυντήρια γραμμή μου;
- Ποιο είναι το θεωρητικό πλαίσιο, ή η απλουστευμένη εκδοχή κάποιας θεωρίας, που καθοδηγεί τη δουλειά μου ως εκπαιδευτικό;
- Πώς θα περιέγραφα και θα χαρακτήριζα τη σχέση μου με τους μαθητές μου;
- Πού βρίσκονται τα προσωπικά μου όρια όσον αφορά τις ώρες εργασίας, το άγχος, κ.λπ.; Πώς κάνω χρήση της προσωπικής αποδοτικότητάς μου στην εργασία;
- Πώς μπορώ να μειώσω το φόρτο εργασίας μου με καλύτερο προγραμματισμό, τόσο της δουλειάς όσο και άλλων δραστηριοτήτων μου;
- Πώς χρησιμοποιώ και εξοικονομώ τον χρόνο μου, και πώς αντιμετωπίζω τις πηγές που μου προκαλούν άγχος;

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 3: Λαμβάνω υπόψη γενικές συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

- Πώς υπολογίζω τον χρόνο μέσα στη μέρα ή στο διδακτικό έτος, και τον διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας;
- Πώς έχει οργανωθεί η αίθουσα;
- Πώς είναι εξοπλισμένο το σχολείο: ποσότητα και ποικιλία αιθουσών, διαθέσιμα μέσα, υλικά, κ.λπ.;
- Ποιο είναι το πλαίσιο που παρέχεται από την άποψη της σχολικής κουλτούρας (κοινά προγράμματα για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες, ομαδική εργασία και υποχρεώσεις της ομάδας, συνεργασία με τους γονείς, τις αρχές ή ειδικούς για παιδιά με ειδικές ανάγκες, κ.λπ.);

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 4: Ποιες είναι οι βασικές μου στάσεις απέναντι στους μαθητές;

- Η ενσυναίσθηση, η αφοσίωση (ανταπόκριση στα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις απόψεις και τις ανάγκες), καλοπροαίρετη αποδοχή (η προσωπική εκτίμηση δεν εξαρτάται από οποιεσδήποτε συνθήκες), ειλικρίνεια, σταθερότητα, αξιοπιστία.
- Ηγεσία σε ένα πνεύμα εκτίμησης και σεβασμού (συναισθηματική αφοσίωση, επαγωγική σκέψη, "στιβαρός" έλεγχος, υποστήριξη της κοινωνικής ένταξης και της δημοκρατίας).

Σχέσεις και επικοινωνία μέσα στην τάξη

- Αμοιβαία κατανόηση
- Συμμετρικές σχέσεις
- Συν-εκπαίδευση των φύλων χωρίς διακρίσεις
- Συνάντηση με άλλους ανθρώπους
- Φιλία
 - Λεκτική και μη-λεκτική επικοινωνία
 - Υιοθέτηση άλλων προοπτικών και απόψεων
 - Αυτο-αντίληψη και αντίληψη από τους άλλους

Ατμόσφαιρα πρόληψης συγκρούσεων

- Δίκαια και στοργική κοινότητα, κοινότητα μαθητών, κοινές υποχρεώσεις (εκπαιδευτικοί και μαθητές – άντρες και γυναίκες)
- Συνεργασία, όχι ανταγωνισμός
 - Κοινωνική μάθηση
 - Κανόνες και συμβάσεις
 - Μετα-επικοινωνία και μετα-αλληλεπίδραση
 - Περιορισμός και ενίσχυση

Εκπαιδευτικά μέτρα

- Συνομιλίες για επίλυση συγκρούσεων
- "Στρογγυλά τραπέζια"
- Παιχνίδια
- Συνεργασία ως κατευθυντήρια γραμμή για αλλαγές στην προσωπική συμπεριφορά
- Υποστηρικτική ανατροφοδότηση
- Ατομικές υποχρεώσεις
- Τιμωρία
- Αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας στην τάξη ή στο σχολείο

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 5: Επανεξετάζουμε την πειθαρχία και την τάξη από μια δημοκρατική οπτική

- Η τάξη είναι απαραίτητη σε όλες τις περιστάσεις. Μια ομάδα χωρίς τάξη και βασικούς κανόνες δεν μπορεί να είναι δημοκρατική.
- Τα όρια είναι απαραίτητα. Οι κανόνες μπορεί να είναι λανθασμένοι ή ακατάλληλοι. Αλλά εφ' όσον δεν έχουν αντικατασταθεί πρέπει να γίνονται σεβαστοί. Θα πρέπει, ωστόσο, να είναι δυνατόν να αλλάξουν.
- Από την αρχή, τα παιδιά θα πρέπει να συμμετέχουν στη δημιουργία και εφαρμογή των κανόνων. Μόνο με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να ταυτιστούν με τους κανόνες.
- Η κοινότητα μιας τάξης δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς αμοιβαία εμπιστοσύνη και σεβασμό. Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να αποδειχθεί δύσκολο να δημιουργηθεί μια τέτοια ατμόσφαιρα.
- Το ομαδικό πνεύμα πρέπει να αντικαταστήσει τον ανταγωνισμό στην τάξη.
- Μια φιλική ατμόσφαιρα στην τάξη είναι ζωτικής σημασίας.
- Οι κοινωνικές δεξιότητες του εκπαιδευτικού συμβάλλουν ουσιαστικά σε αυτή την κατεύθυνση (δημοκρατική ηγεσία, ανάπτυξη αισθήματος του ανήκειν στην ομάδα, δημιουργία σχέσεων, κ.λπ.).
- Η επικοινωνία της ομάδας είναι μια μόνιμη πραγματικότητα σε μια δημοκρατική τάξη.
- Οι μαθητές, κορίτσια και αγόρια, θα πρέπει να ενθαρρύνονται να εξερευνούν κάτι καινούργιο και να μαθαίνουν από τα λάθη.
- Εντός των ορίων, πρέπει να είναι δυνατή η άσκηση ελευθεριών. Μόνο με αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να αναπτυχθεί η ατομική ευθύνη.
- Η πειθαρχία και η τάξη θα γίνουν αποδεκτές και οι μαθητές θα συμμορφώνονται με αυτές περισσότερο πρόθυμα αν τους βοηθούν να εκφράσουν τον εαυτό τους, και αν συμβάλλουν στο να αναπτύξει η ομάδα ικανοποιητικές σχέσεις και συνθήκες εργασίας.

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης**Φάκελος εργασίας 6: Επανεξετάζουμε τον ρόλο του εκπαιδευτικού από μια δημοκρατική οπτική**

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να καθοδηγούν αλλά και να συνοδεύουν την τάξη. Αυτό είναι το καθήκον τους. Θα πρέπει να αποφασίζουν σχετικά με διάφορα πράγματα και επίσης να ελέγχουν τα πάντα. Αυτό που δεν πρέπει να κάνουν οι εκπαιδευτικοί είναι να στοχεύουν επίσης στον έλεγχο των διαδικασιών σκέψης και προσωπικής ανάπτυξης των μαθητών τους. Ειδικά στην EDC/HRE, ο/η εκπαιδευτικός γίνεται ένα πρότυπο για τους μαθητές του. Πώς αντιμετωπίζει ο ίδιος τις συγκρούσεις; Ποια εικόνα για τους ανθρώπους προωθεί; Η παρακάτω λίστα δίνει μια ιδέα για το που μπορεί να τοποθετήσει κανείς τον εαυτό του. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι σύμφωνα με την μαθησιακή κατάσταση, τη διάθεση της ημέρας, τις επικίνδυνες στιγμές ή το προφίλ της ομάδας των μαθητών, κ.λπ., μπορεί να έχει νόημα να είναι κανείς πιο αυταρχικός ή πιο δημοκρατικός. Σε γενικές γραμμές, είναι σημαντικό να σημειωθεί το εξής: ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνομαι ένα άτομο ως εκπαιδευτικό θα αφήσει αποτύπωμα στην καθημερινή μου δουλειά με τους μαθητές.

Μαθησιακή κατάσταση

Σχετικά αυταρχικός	Εγώ					Σχετικά δημοκρατικός
Ηγεμονικός						Ηγέτης
Απότομη φωνή						Φιλική φωνή
Διαταγή						Πρόσκληση, παράκληση
Επιβολή						Επιρροή
Πίεση						Πρόταση
Απαίτηση συμμόρφωσης						Όφελος μέσα από τη συνεργασία
Επιβολή εργασιών						Προσφορά ιδεών
Συχνή κριτική						Συχνή ενθάρρυνση
Συχνή τιμωρία						Συχνή υποστήριξη και βοήθεια
«Γιατί σου το λέω εγώ»!						«Ας το συζητήσουμε»
«Εγώ αποφασίζω, εσύ υπακούς»!						«Θα κάνω μια πρόταση και θα σε βοηθήσω να αποφασίσεις»
Αποκλειστική ευθύνη για την ομάδα						Συνυπευθυνότητα με και στην ομάδα

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης**Φάκελος εργασίας 7: Πώς να δημιουργήσουμε μια δημοκρατική ατμόσφαιρα στην τάξη**

Αν ένας/μία εκπαιδευτικός αποφασίσει να οργανώσει την τάξη πιο δημοκρατικά, αυτό συνδέεται με έναν μεγάλο στόχο. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τα βήματα που μπορούν να ληφθούν.

1. Τι υποστηρίζω και με ποια στάση;
2. Ποια στάση διαλέγω για αύριο, για την επόμενη εβδομάδα, τον επόμενο χρόνο;
3. Πώς ενεργώ ως εκπαιδευτικός ώστε να ωφελείται το σχολείο μου από την μαθησιακή μου πρόοδο;

Βραχυπρόθεσμοι στόχοι	Μεσοπρόθεσμοι στόχοι	Μακροπρόθεσμοι στόχοι
Ο/η εκπαιδευτικός μειώνει τη χρήση ιδιαίτερα αυταρχικών εκφράσεων	Ο/η εκπαιδευτικός αναπτύσσει τη συνήθεια να χρησιμοποιεί αναστρέψιμες εκφράσεις	Αμοιβαία κατανόηση μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικού
Ο/η εκπαιδευτικός αιτιολογεί την επιλογή του για τα θέματα και τα υλικά	Ο/η εκπαιδευτικός προσφέρει εναλλακτικά θέματα και υλικά διδασκαλίας	Κοινός σχεδιασμός του μαθήματος από τους μαθητές και τον/την εκπαιδευτικό
Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί τους μαθησιακούς στόχους στους μαθητές	Ο/η εκπαιδευτικός προσφέρει εναλλακτικούς μαθησιακούς στόχους στους μαθητές	Κοινός σχεδιασμός των μαθησιακών στόχων από τους μαθητές και τον/την εκπαιδευτικό
Ο/η εκπαιδευτικός αιτιολογεί την επιλογή του για τις διδακτικές μεθόδους	Ο/η εκπαιδευτικός προσφέρει εναλλακτικές επιλογές για τις διδακτικές μεθόδους	Κοινός απόφαση για τις διδακτικές μεθόδους από τους μαθητές και τον/την εκπαιδευτικό
Ο/η εκπαιδευτικός αιτιολογεί τη βαθμολογία του για την επίδοση των μαθητών	Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί προβλήματα στη βαθμολόγηση	Αυτο-αξιολόγηση από τους μαθητές
Εισαγωγή στους δημοκρατικούς τρόπους επίλυσης σύγκρουσης	Ο/η εκπαιδευτικός παύει να κάνει χρήση της εξουσίας του για την επίλυση συγκρούσεων	Επίλυση συγκρούσεων μέσω συνεργασίας και επικοινωνίας
Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί τις αρχές της οργάνωσης για τη δουλειά μέσα στην τάξη	Εξετάζονται οι προτάσεις των μαθητών για την οργάνωση της δουλειάς	Οι μαθητές συμμετέχουν στις αποφάσεις για την οργάνωση της δουλειάς στην τάξη

Συνθήκες διδασκαλίας και μάθησης

Φάκελος εργασίας 8: Πώς να αναπτύξουμε το σχολείο μας ως μια δημοκρατική κοινότητα

Η EDC/HRE και ο δρόμος για μια δημοκρατική ατμόσφαιρα δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα στην τάξη. Πρέπει να αναπτυχθεί επίσης μέσα σε όλο το σχολείο. Από αυτή την άποψη, ο πιο σημαντικός παράγοντας-κλειδί είναι ο διευθυντής του σχολείου.

Στο πλαίσιο των υλικού EDC/HRE του Συμβουλίου της Ευρώπης το εργαλείο «Δημοκρατική σχολική διοίκηση» προτείνει βασικούς τομείς για να εργαστείτε και βήματα να ακολουθήσετε στον δρόμο για το σχολείο ως δημοκρατική κοινότητα (βλ. επίσης Κεφάλαιο 5 σε αυτή την ενότητα, Φάκελοι εργασίας 15-18).

Αυτοί οι τέσσερεις βασικοί τομείς είναι:

1. Διοίκηση, ηγεσία, διαχείριση και δημόσια λογοδοσία
2. Εκπαίδευση με επίκεντρο τις αξίες
3. Συνεργασία, επικοινωνία και συμμετοχή: ανταγωνιστικότητα και αυτοκαθορισμός
4. Πειθαρχία μαθητών

Διοίκηση, ηγεσία, διαχείριση και δημόσια λογοδοσία

Διάφοροι ενδιαφερόμενοι, όπως νομοθέτες, τοπικά σχολικά συμβούλια, συνδικάτα, μαθητές και γονείς, καθώς και τοπικές κοινότητες προβάλλουν απαιτήσεις από τη σχολική ηγεσία. Πώς αντιμετωπίζονται αυτές οι προκλήσεις από τον διευθυντή του σχολείου; Τι είδους διαχείριση εφαρμόζει στο σχολείο; Βασίζεται η άσκηση ηγεσίας στη συναίνεση και την εμπιστοσύνη ή χαρακτηρίζεται από δυσπιστία και αντιπαλότητα; Πώς κατανέμονται οι αρμοδιότητες στο σχολείο; Πώς αντιμετωπίζεται η διαφορετικότητα από το διευθυντή του σχολείου; Και πώς το σχολείο δείχνει υπευθυνότητα απέναντι στα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη;

Εκπαίδευση με επίκεντρο τις αξίες

Πώς εμφανίζονται αξίες όπως η δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο σεβασμός της διαφορετικότητας σε τυπικά και άτυπα πλαίσια σε ένα σχολείο; Πώς προωθούνται οι αξίες και οι κοινωνικές δεξιότητες ως προϋπόθεση για την ειρηνική συνύπαρξη στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία; Πώς καθίστανται αντικείμενο περίσκεψης αυτές οι αξίες;

Συνεργασία, επικοινωνία και συμμετοχή: ανταγωνιστικότητα και αυτοκαθορισμός

Το σχολείο δεν είναι διαχωρισμένο από την υπόλοιπη κοινωνία ή από τον πραγματικό κόσμο. Πώς επικοινωνεί εσωτερικά και εξωτερικά ένα σχολείο; Πώς συνεργάζεται εσωτερικά και εξωτερικά; Μήπως το σχολείο μοιάζει περισσότερο με μια “αποσυνδεδεμένη” εταιρεία ή μήπως μοιάζει με μια πόρτα προς την υπόλοιπη κοινωνία μέσω των τρόπων επικοινωνίας και συμμετοχής του; Τι λέει η δήλωση αποστολής του σχολείου; Πόσο είναι αποφασισμένο το σχολείο να θέσει σε εφαρμογή τους στόχους του όταν επικοινωνεί και ανοίγεται προς στην υπόλοιπη κοινωνία;

Πειθαρχία των μαθητών

Πολλοί άνθρωποι εργάζονται μαζί σε ένα σχολείο. Ποιες δυνάμεις θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση της τάξης και της πειθαρχίας σε ένα δημοκρατικό σχολείο; Τι είναι αυτό που κάνει τους μαθητές να ακολουθούν τους ισχύοντες κανόνες, και τι τους κάνει να αντιτάσσονται σε αυτούς; Μήπως ένα δημοκρατικό σχολείο σημαίνει χάος με μαθητές που δεν ακολουθούν κανέναν κανόνα;